

Az olajárrobbanás háttere

Róbel Gábor

Hatvan dollárnál van az olaj hordójának ára, miután hónapok óta folyamatosan növekszik, és dönt meg minden korábbi csúcst. Ráadásul erre nyáron kerül sor, amikor a kereslet nem szokott jelentősen bővülni. Az elemzők negyven dollár hordónkénti ár felett már aggódtak, és gazdasági recesszió veszélyéről kezdtek beszélni. Majd jött a Goldman Sachs elemzése, amely 105 dollár hordónkénti árral számol a jövőben. Érdekes módon a világ tőzsdéi nem mutattak különösebb érdeklődést az olajár iránt, amikor az elérte a hatvan dollárt. A Dow Jones-index – sok elemző jóslatára rációfolyva – öt százalékkal még emelkedett is.

Jelenleg a világ naponta 84 millió hordó olajat fogyaszt. Az utóbbi években a kereslet évi átlagban 2% körül bővült. A növekedés fő tényezője a közlekedés, amely a teljes kereslet 57%-át adja. Az energiaipar (például a hőerőművek) az olajfogyasztásban 20%-kal, más ágazatok, így a mezőgazdaság, a szolgáltatások 17%-kal részesednek. Az olajat nyersanyagként használó ágazatok felhasználása 6%-át teszi ki az összeresletnek. A jelenlegi keresleten felül a mai olajtermelő országoknak mindössze 1,5 millió hordó kapacitástöbbletük van. Tehát bármely nagy termelő kiesése – amire mindig van esély, lásd az iraki példát – súlyos hiányhoz vezethet a világpiacon.

Minden gazdasági logika szerint az olaj iránti kereslet az elkövetkező években is növekedni fog, aminek hátterében egyre jelentősebb tényezőként tartjuk számon a kínai és az indiai fogyasztás növekedését. Csak Kínában a napi fogyasztás évente több mint kilencszázezer hordóval nőtt az utóbbi időben, és semmi sem mutat a folyamat lassulására. Elég arra utalnunk, hogy egy főre számítva még csak másfél hordó olajat használ fel a kínai gazdaság, szemben például a dél-koreaival, ahol ez az adat 17 hordó. Az International Energy Agency felmérése szerint 2030-ig a világ kereslete 60%-kal nőhet. Pesszimistább előrejelzések szerint viszont az olaj iránti kereslet 2020-ig akár meg is duplázódhat, és napi 140 millió hordóra emelkedhet.

Az Egyesült Államok és Európa ma olajigényének felét importból elégíti ki. Az Európai

Bizottság szerint a kontinens 20-25 éven belül olajkeresletének több mint hatvan százalékát külföldről hozza majd be. Az Egyesült Államok évi 1,5%-kal, Nyugat Európa 0,5%-kal növeli olajfogyasztását. Közép- és Kelet-Európában az olajfogyasztás több mint évi 3%-kal nő, köszönhetően az egyre magasabb számban eladott személyautóknak és az egyre fontosabbá váló közúti áruszállításnak.

Kínában évente 20%-kal emelkedik az eladott autók száma. 2030-ra már több lesz belőlük ott, mint az Egyesült Államokban. Az ország üzemanyag-fogyasztása több mint évi 5%-kal bővül. India piaca visszafogottabban fejlődik, mivel a szegénység és a városok túlnépesedése gátat vet a közlekedés fejlődésének. Az ország ezért évente csak 4,4%-kal több üzemanyagot fogyaszt a következő időszakban. Japán és Dél-Korea piaca – a korábbi felívelő időszakok után – ma lassabban bővül, mint Kínáé és Indiáé, a növekedés 0,6%, illetve 1,3%.

Furcsa, hogy egyes importáló országok, amelyek függnek a külföldi olajtól, nem tesznek többet annak érdekében, hogy minél kevesebbet használjanak belőle. Pedig a hatékonyabb felhasználás segíthet a gazdaságnak az importszámlák mérséklésében, a mérgezőgáz-kibocsátás csökkentésében, továbbá lazíthatná az ország függőségét a gazdasági szempontból elég megbízhatatlan energiaforrástól. Az elmúlt évtizedek világszerte intenzív K+F-tevékenysége ellenére jelenleg nincs olyan elfogadható alternatív energiaforrás, amely gyorsan felválthatná az olajat. Vannak újratermelhető vagy újratermelő energiahordozók, mint a biodízel, az alkohol, a hidrogén, a víz vagy a gáz, de ezek vagy jóval drágábbak, mint az olaj, vagy a felhasználás és a termelés infrastruktúrája nem alakult még ki, mert az ilyen beruházások költségei meglehetősen borsosak. Így, miközben sok szakértő csak a gazdasági növekedés visszafogásában látja az átállás lehetőségét, a demokratikus országokban ma nincs olyan számottevő politikai erő, amely egy ilyen megszorítást – annak valamennyi szociális következményével – felvállalna. A gazdaságpolitikusok reményei szerint a növekvő üzemanyagárak energiatakarékosságra ösztökélik a lakosságot.

Ugyanakkor az általános tapasztalat szerint a nyersolajkereslet elég rugalmatlanul reagál az ár változásaira. Vagyis rövid távon a gazdaság nem képes visszafogni a fogyasztást olyan gyors és drámai áremelkedés mellett sem, mint a mostani.

A termelési oldal két csoportra oszlik. Az egyik az OPEC (az Olajexportáló Országok Szervezete, tagjai Szaúd-Arábia, Irán, Irak, az Egyesült Arab Emírségek, Katar, Líbia, Algéria, Nigéria, Venezuela, Indonézia), a másik az OPEC-en kívüli jelentősebb olajtermelő országok (Mexikó, Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Norvégia, Nagy-Britannia, Oroszország, Malajzia, Brazília, Kína, Omán, Szíria, Jemen, Egyiptom, Angola stb.).

A fogyasztói oldalnak nincs olyan befolyásos szervezete, mint az OPEC. Bármilyen termelést akadályozó körülmény, legyen az etnikai összecsapás Nigériában, terrorista támadás szaúdi vagy más olajlelőhelyeken, természeti csapás vagy akár üzemzavar egy olajfinomítóban, az olaj világpiaci árát a mainál sokkal magasabb szintre viheti. A törekeny közel-keleti politikai egyensúly és a terrorfenyegetés miatt a fogyasztóknak egy bizonyos „pánikprémiumot” is fizetniük kell az olajárba kalkuláltan. Politikai kockázatot jelent az is, hogy nyersolaj csak egyes régiókban található nagyobb mennyiségben, stratégiai helyzetbe hozva az adott térséget. A Közel-Keleten található ma a világ ismert olajkészletének kétharmada, ezen kívül még nagy lelőhelyek vannak Venezuelában, Nyugat-Afrikában és a volt Szovjetunió területén. Az OPEC, amely a legnagyobb termelő, és tagjai egyébként sem feltétlen hívei a „Nyugatnak”, sokszor elhamarkodott és hibás lépéseket tesz. Gondot jelent még az olajfeldolgozó kapacitások hiánya, ami miatt az üzemek nem képesek az igényeknek megfelelő mennyiségű kőolaj finomítására.

Szakértők szerint a világ kőolajkészletei még legalább negyven évig, de legalább 2030-ig kitartanak. A termelés tetőzését 2010 és 2025 között várják. Mindeközben párhuzamosan jelentkező gondot okozhatnak a fosszilis tüzelőanyagok elégetésével beálló éghajlati változás egyre tragikusabb következményei is. Az észak-amerikai és az északi-tengeri olajmezőkön csökken a termelés, míg a ma még bő mezők felett sokszor politikailag instabil vagy a „Nyugattal” szemben nem mindig barátságos rezsimek gyakorolják a hatalmat. Az olajtársaságok ezért kutatnak – sokszor mostoha körülmények között is – új lelőhelyek és módszerek után, amelyekből, noha drágán, de olajat lehet kinyerni (például olajhomokból Kanadában, vagy megpróbálkoznak az olaj szénből történő előállításával).

A világ napi 1,5 millió hordóra tehető kapacitástöbblete a folyó termelésnek nem egészen

2%-a. Ez kevés ahhoz, hogy komolyan befolyásolni tudják vele az árakat. A világ olajtermelése 2004-ben a megelőző évhez képest napi 82,84 millió hordóról 84,27 millióra nőtt, miközben az OECD-tagállamok termelése háromszázezer hordóval csökkent. Ezzel szemben az OPEC valamivel több mint egymillió, a volt Szovjetunió államai alig háromszázezer, a nem OECD és nem OPEC tagállamok pedig mintegy hatszázezer hordóval tudták növelni az olajki-termelést. A növekedés lanyhasága különösen feltűnő, ha figyelembe vesszük, hogy ebben az időszakban az olajárak hatvan százalékkal emelkedtek. Az OPEC-en kívüli olajexportőr országok gyakorlatilag teljes kapacitáson termelnek. Figyelemre méltó, hogy az olajellátásban egyre nagyobb szerepet vállaló Oroszország tartalékai kétszázmilliárd hordóra tehetőek. Míg termelése több mint harmada a közel-keleti államokénak, addig készletei kevesebb mint egy negyedére tehetőek a rivális térség bizonyított olajának (850 millió hordó). Szaúd-Arábia és más OPEC-nagytermelők most a termelés növelésébe fektetnek, ami 2004 végére a kartell napi kapacitását 31,5 millió hordóról több mint 32 millió hordóra növelheti. Az OPEC-en kívüli olajexportáló országok termelése alig nőtt, de – az International Energy Agency (IEA) szerint – mihelyt befejezik a karbantartási munkálatokat, az olajbányászat napi másfél millió hordóval nőhet.

Rövid távon a lakosság energiatakarékossága és az olajbányászat kapacitásnövekedése csökkentheti a világpiaci árakat. Hosszú távon azonban az árak emelkedni fognak, ahogy a világ kifogy a kőolajból. A szakaszhatárt a termelés tetőzését követő időszak jelentheti, valamikor 2025–2030 tájékán.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu weboldalról